

OBSAH

Předmluva k šestému vydání	15
Úvod	17

Část I.

Chemie látek vyskytujících se v organismech

Kapitola první

Biogenní prvky a minerální součásti	23
A. Biogenní prvky	23
I. Prvky zastoupené ve větších množstvích	23
II. Prvky zastoupené v malých množstvích	25
III. Prvky zastoupené v nepatrných množstvích	25
IV. Celkové množství hlavních prvků v těle	26
B. Minerální součásti	26
I. Voda	26
II. Soli anorganické	27

Kapitola druhá

Lipidy	28
A. Vosky	29
I. Ceridy	29
II. Etholidy	30
III. Fyzikálně chemické chování vosků a tuků	30
IV. Biologický význam vosků	30
B. Tuky	31
C. Fosfatidy (Fosfoaminolipidy)	37
I. Glycerofosfoaminolipidy	37
II. Sřingofosfoaminolipidy	40
III. Fyzikálně chemické vlastnosti fosfatidů	40
D. Cerebrosidy	40
E. Gangliosidy	41
F. Steroidy	41
I. Názvoslovné poznámky ke steroidům	42
II. Zoosteroly (steroly živočišné)	46
III. Fytosteroly	47
IV. Vitaminy D	48
V. Žlučové kyseliny	48
VI. Pohlavní hormony	49
VII. Kortikoidy — hormony kůry nadledvin	49
VIII. Geniny	49

Kapitola třetí

Cukry a jejich deriváty	51
A. Cukry jednoduché	52
I. Popis jednoduchých cukrů	52
II. Reakce jednoduchých cukrů	59
III. Estery cukrů	62
IV. Etery cukrů — glykosidy	63

V. Anhydridy cukrů	64
VI. Aminocukry	64
VII. Kyseliny askorbové	65
B. Cukry složené (glykosidy)	66
I. Hologlykosidy, holosidy	67
1. Oligoglykosidy (oligosacharidy)	67
2. Polyglykosidy neboli sloučeniny mnohocyklické	69
II. Heteroglykosidy	74
C. Cyklosy	75

Kapitola čtvrtá

Bílkovinné sloučeniny	77
A. Aminokyseliny	78
I. Všeobecné vlastnosti aminokyselin	79
1. Fyzikálně chemické vlastnosti aminokyselin	80
2. Získávání aminokyselin	82
3. Reakce aminokyselin	82
II. Roztřídění aminokyselin	83
1. Aminokyseliny alifatické	83
2. Aminokyseliny cyklické	86
B. Polypeptidy	87
C. Bílkoviny	90
I. Všeobecné vlastnosti bílkovin	90
1. Fyzikálně chemické vlastnosti	90
2. Stavba bílkovinných molekul	91
3. Denaturace a koagulace bílkovin	98
4. Reakce bílkovin	99
5. Isolace bílkovin	100
II. Přehled systematiky bílkovin	101
1. Bílkoviny jednoduché, proteiny, holoproteiny	101
a) Protaminy; b) Histony; c) Albuminy; d) Globuliny;	
e) Prolaminy; g) Proteinoidy; h) Bílkoviny	
pozměněné	
2. Bílkoviny složené, proteidy, heteroproteidy	105
a) Fosfoproteidy; b) Nukleoproteidy; c) Glykoproteidy;	
d) Chromoproteidy (metaloproteidy)	
3. Volné komplexy bílkovin	113
a) Lipoproteidy; b) Enzymy (fermenty); d) Svalová	
bílkovina — aktomyosin	

Kapitola pátá

Krevní barviva a zeň listová	115
A. Krevní barviva obratlovců	115
I. Bílkovina krevního barviva	115
II. Prosthetická skupina krevního barviva obratlovců	116
III. Popis krevního barviva a jeho derivátů	125
B. Žlučová barviva a jejich deriváty	130
C. Krevní barviva bezobratlých (kruoriny)	135
D. Tkáňová barviva obsahující pyrolová jádra	135
I. Myoglobin	135
II. Hematiny buněčné (cytohematiny)	135
III. Vitamin B ₁₂	137
E. Chlorofyl (zeň listová)	137

Kapitola šestá

Ostatní přirozená barviva	140
A. Barviva alifatická	140
I. Barviva karotenová	140
II. Asterubin	144
B. Barviva cyklická	144

I. Barviva isocyklická	144
1. Barviva benzochinonová; 2. Barviva naftochinonová; 3. Barviva antracenová	
II. Barviva heterocyklická	147
1. Barviva flavonová; 2. Barviva pyryliová; 3. Barviva xan- tonová; 4. Barviva pyrolová; 5. Barviva indolová; 6. Bar- viva pyrazinová; 7. Pteriny; 8. Barviva neúplně známé kon- stituce	
III. Bílkovinná barviva s anorganickou prosthettickou skupinou . .	153
1. Ferritin; 2. Siderofilin (transferin)	

Kapitola sedmá

Vitaminy	155
A. Vitaminy rozpustné v tucích	160
I. Vitaminy A	160
II. Vitaminy D	161
III. Vitaminy E	163
IV. Vitaminy F	165
V. Vitaminy K	165
B. Vitaminy rozpustné ve vodě	167
I. Vitaminy B	167
II. Biotin (vitamin H)	181
III. Kyselina p-aminobenzoová	182
IV. Vitamin P	182
V. LBI-faktor	183
VI. Kyselina lipcoová	183
VII. Cholin	184
VIII. Inosit	184
IX. Vitamin C	184

Kapitola osmá

Hormony	188
A. Všeobecné vlastnosti a rozdělení hormonů	188
B. Chemie hormonů	190
I. Hormony nebílkovinné povahy	190
II. Hormony bílkovinné povahy — proteohormony	190
C. Antihormony	190

Kapitola devátá

Enzymy	191
A. Chemie enzymů	193
I. Isolace enzymů	195
II. Důkaz enzymů	196
III. Způsob účinku enzymů	196
IV. Měření účinnosti enzymů	196
V. Synthetisující účinek enzymů	196
VI. Vlivy zevních činitelů na enzymy	197
VII. Aktivátory a inhibitory enzymů	198
VIII. Kompetitivní inhibice	200
IX. Antimetabolity	201
B. Roztřídění (klasifikace) enzymů	202
I. Enzymy hydrolytické	203
1. Esterasy; 2. Glykosidasy; 3. Enzymy proteolytické (pro- teasy); 4. Desaminasy; 5. Desamidasy; 6. Imidasy; 7. Fosfa- tasy	
II. Enzymy fosforolytické (fosforylasy)	224
III. Enzymy adující	226
1. Hydratasy a dehydratasy; 2. Karboxylasy a dekarboxylasy; 3. Aspartasa; 4. Aldolasa (zymohexasa)	

IV. Enzymy oxydující a redukující (oxydoreduktasy, redoxasy) . . .	231
1. Redoxasy obsahující železo; 2. Redoxasy obsahující měď;	
3. Redoxasy (dehydrogenasy) flavinové; 4. Redoxasy obsahující pyridinové jádro; 5. Redoxasy s neznámým kofermentem	
V. Enzymy přenášející (transferasy)	242
1. Transfosfatasy; 2. Transglykosidasy; 3. Transacetylasasy;	
4. Transkarbamasy; 5. Transaminasy; 6. Transamidinasy;	
7. Transmethylasy; 8. Thiotransferasy	
VI. Isomerasy	245
VII. Mutasy	245

Kapitola desátá

Látky růstové	247
A. Auxiny	247
B. Blastokoliny	248
C. Herbicida	248
D. Insekticida	248
E. Antibiotika	249
I. Peniciliny	250
II. Streptomycin	251
III. Ostatní antibiotika	253
F. Chemoterapeutika	254

Kapitola jedenáctá

Obranná zařízení organismu proti infekci	257
A. Antigen	257
B. Protilátky	258
C. Komplement	261

Část II.

Chemické složení bioplasmy, buňky, tkání, ústrojů a tělních tekutin

Kapitola první

Bioplasma	265
A. Pojem bioplasmy (živé hmoty)	265
B. Fyzikálně chemické vlastnosti bioplasmy	266
I. Koloidy	266
II. Povrchové jevy	277
III. Viskosita	282
IV. Osmotický tlak	282
V. Koncentrace vodíkových iontů	286
VI. Iontoměníče	290

Kapitola druhá

Buňka	293
A. Buňka a její složení	293
I. Cytoplasma	293
II. Jádro	293
III. Jadérko	294
IV. Mitochondrie	294
V. Mikrosomy	295
VI. Tekutá fáze buňky	295
VII. Povrchová membrána buňky a průchod látek biologickými membránami	295
B. Minerální součásti buňky	297

I. Voda	297
II. Soli	298

Kapitola třetí

Krev, krvetvorné ústroje a tělní tekutiny	300
A. Krev	300
I. Srážení krve a sedimentace erytrocytů	301
II. Morfologické části krve	305
III. Krevní plasma	308
IV. Chemická úloha krve	314
V. Sérum krevní	314
B. Retikuloendoteliální soustava	315
C. Krvetvorné ústroje	316
I. Kostní dřeň	316
II. Slezina	316
III. Brzlík	317
D. Tkáňový mok, lymfa, chylus	317
I. Tkáňový mok	317
II. Lymfa a chylus	318
E. Mozkomíšní mok	318
F. Výměšky serosních blan	318

Kapitola čtvrtá

Biochemie pojivové tkáně	320
A. Vazivo	322
B. Chrupavka	322
C. Tuková tkáň	322
D. Kostí	323
E. Zuby	323

Kapitola pátá

Svaly	325
-----------------	-----

Kapitola šestá

Nervstvo	332
--------------------	-----

Kapitola sedmá

Oko	338
---------------	-----

Kapitola osmá

Ústroje vnitřní sekrece	339
A. Hypofyza	339
B. Žláza štítná	343
C. Žlázy pohlavní	346
I. Vaječníky	347
1. Corpus luteum menstruationis	347
2. Corpus luteum graviditatis	350
II. Chorion	352
III. Přehled o vnitřní sekreci za těhotenství	353
IV. Varlata	353
V. Androgenní účín nadledvinové kůry	355
D. Nadledviny	356
E. Příštítná tělíska	365
F. Epifyza	367
G. Žaludek	367
H. Střevo	367
Ch. Pankreas	367

Kapitola devátá

Ústrojí pohlavní	368
A. Pohlavní produkty mužské	368
B. Pohlavní produkty ženské	369

Kapitola desátá

Kůže a produkty jejích žláz	371
I. Pot	372
II. Kožní maz	372
III. Mléko	372
IV. Mlezivo	376

Kapitola jedenáctá

Dýchací ústrojí	377
Plíce	377

Kapitola dvanáctá

Trávicí ústrojí	378
A. Sliny	378
B. Žaludek	379
C. Pankreas	382
I. Sekreční činnost pankreatu	382
II. Inkreční činnost pankreatu	384
D. Játra	387
I. Složení jaterního parenchymu	387
II. Jaterní funkce	389
III. Žluč	392
E. Střevo a jeho součásti	395
I. Štáva střevní	395
II. Kameny střevní	396
III. Výkaly	396
IV. Střevní plyny	398

Kapitola třináctá

Ústrojí močové	399
A. Ledviny	399
B. Moč	400
I. Fyzikální a všeobecné vlastnosti moči	401
II. Chemické vlastnosti moči	403
1. Složení moči za 24 hod.	403
2. Anorganické součásti normální moči	404
3. Organické součásti normální moči	406
a) nedusíkaté	406
b) dusíkaté	408
4. Součásti patologicky pozměněné moči	415
5. Močové sedimenty (sedliny)	419
Kaménky močové	423
6. Látky vyskytující se v moči nahodile	424

Kapitola čtrnáctá

Celkové složení lidského těla	425
---	-----

Část III.

Přeměna látek

Kapitola první

Biochemické pochody a jejich energetika	429
A. Úvod	429
B. Energetika biochemických pochodů	432

Kapitola druhá

Základní biochemické pochody	441
A. Oxydoredukční pochody	441
Biologické oxydace	444
I. Teorie aktivace kyslíku a vodíku	445
1. Teorie samotné aktivace kyslíku	445
2. Teorie samotné aktivace vodíku	446
Dehydrogenační enzymatické oxydace	447
3. Teorie dvojí aktivace	450
II. Řetězce oxydoredukčních reakcí	451
III. Dýchání	453
B. Některé další základní reakce	456
I. Fosforylace a transfosforylace	456
II. Desaminace a transaminace	457
III. Dekarboxylace a karboxylace	457
IV. Methylace a transmethylace	458
V. Fixace dusíku	459
VI. Fotosynthesa	460

Kapitola třetí

Látkový metabolismus	463
Všeobecný úvod k látkové přeměně	463
Metabolismus lipidů	463
A. Přeměna a význam neutrálních tuků	463
I. Trávení tuků	465
II. Resorpce a transport tuků	465
III. Ukládání tuků	467
IV. Biosynthesa a intermediární přeměna tuků	470
V. Regulace metabolismu tuků	476
VI. Poruchy v přeměně tuků	476
1. Tvorba a metabolismus ketoláték	476
2. Poruchy v zažívání tuků	479
3. Lipémie	479
4. Abnormální ukládání tuků	479
B. Přeměna fosfatidů a cerebrosidů	480
I. Trávení a vstřebávání	480
II. Biosynthesa fosfatidů	480
III. Vyměšování fosfatidů	482
IV. Odbourávání fosfatidů	482
V. Funkce fosfatidů	482
VI. Fosfatidémie	483
VII. Patologické nahromadění fosfatidů v orgánech	483
VIII. Cerebrosidy	483
C. Přeměna steroidů	483
I. Metabolismus steroidů	483
II. Metabolismus žlučových kyselin	487
III. Metabolismus steroidních hormonů	488

Kapitola čtvrtá

Přeměna glycidů	492
A. Trávení glycidů	492
B. Resorpce (vstřebávání, zažívání) a transport glycidů	492

C. Ukládání a vlastní přeměna glycidů	494
I. Biosynthesa glykogenu (glykogenese)	495
II. Štěpení glykogenu	497
III. Odbourávání glycidů	502
D. Potřeba glycidů	520
E. Přeměna glycidů v nádorech	520
F. Poruchy v přeměně glycidů	520

Kapitola pátá

Přeměna bílkovin

A. Trávení bílkovin	524
B. Vstřebávání (zažívání), transport a ukládání bílkovin	525
C. Biosynthesa aminokyselin	526
D. Biosynthesa bílkovin	531
E. Odbourávání aminokyselin	534
I. Desaminace	534
II. Transaminace	537
III. Dekarboxylace aminokyselin	537
IV. Osud jednotlivých aminokyselin	539
1. Alifatické aminokyseliny	539
2. Aromatické aminokyseliny	548
3. Heterocyklické aminokyseliny	551
V. Konečné produkty metabolismu dusíku	554
Amoniak a močovina	554
F. Poruchy v přeměně bílkovin	558

Kapitola šestá

Přeměna nukleových kyselin a nukleoproteinů	560
A. Resorpce, trávení a vyměšování nukleoproteinů, purinů a pyrimidinů	560
B. Biosynthesa purinů a pyrimidinů v organismu	565
C. Poruchy přeměny purinů	567
D. Tvorba nukleosidů a nukleotidů	567

Kapitola sedmá

Přeměna přirozených barviv	569
A. Krevní barvivo	569
I. Trávení a zažívání hemoglobinu	569
II. Biosynthesa krevního barviva	569
III. Odbourávání krevního barviva	572
IV. Poruchy v přeměně krevního barviva	576
B. Listová zeleň (chlorofyl)	576
C. Barviva (pigmenty) odvozená od štěpných produktů bílkovin	577
D. Lipochromy	579

Kapitola osmá

Výměna anorganických látek	581
Sodík	582
Draslík	583
Lithium	584
Vápník	584
Hořčík	588
Železo	589
Měď	593
Zinek	594
Mangan	594
Kobalt	595
Molybden	595
Chlor	595

Brom	596
Jod	597
Fluor	597
Fosfor	597
Síra	598
Voda	599
Vodní bilance	600
Výměna kyselin a zásad	604
<i>Kapitola devátá</i>	
Detoxikace (metabolismus látek tělu cizích)	606
<i>Kapitola desátá</i>	
Biochemie svalové činnosti	617
<i>Kapitola jedenáctá</i>	
Biochemie vidění	625
<i>Kapitola dvanáctá</i>	
Biochemie nervové činnosti a celková regulace organismu	629
A. Biochemie nervové soustavy	629
B. Přenos nervového vzruchu	633
C. Úloha nervové soustavy v regulaci pochodů vnitřního prostředí organismu	636
<i>Kapitola třináctá</i>	
Odborná literatura	
Krátký návod k používání vědecké chemické literatury	639
Tabulky	645
Seznam věcný	651
Obrazová příloha: Spektrum krevního barviva a jeho derivátů	za str. 128